

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 37.015.31:355.01:37.014

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20437609>

Педагогічні стратегії забезпечення безпечного освітнього середовища в умовах воєнних викликів та освітніх трансформацій

Купрас Віра Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, директор Комунального закладу освіти "Спеціальна школа 12" Дніпропетровської обласної ради", м. Дніпро, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-0672-0431>

Кравець Любов Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології та соціальної роботи, Кременецька обласна гуманітарна обласна-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець, України, <https://orcid.org/0000-0001-5704-3448>

Бортний Микола Олександрович,

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри рентгенології та радіології, Харківський національний медичний університет м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7811-3580>

Прийнято: 04.05.2026 | Опубліковано: 29.05.2026

***Анотація:** Актуальність дослідження зумовлена сучасними трансформаціями освітнього простору, спричиненими воєнними викликами та інтенсивними реформами у сфері освіти. Порушення безперервності навчального процесу, зростання рівня психологічного навантаження на*

учасників освітнього процесу, а також поява нових типів ризиків — фізичних, інформаційних і соціальних — актуалізують потребу у переосмисленні підходів до організації освітнього середовища. У цих умовах особливого значення набуває формування безпечного освітнього середовища. **Метою** дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка цілісної системи педагогічних підходів до забезпечення безпечного освітнього середовища в умовах воєнних викликів і освітніх реформ. **Методи.** У дослідженні використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації, порівняння, педагогічного спостереження, моделювання. **Результати.** Проаналізовано теоретичні підходи до трактування поняття «безпечне освітнє середовище». Визначено специфіку функціонування освітнього середовища в умовах воєнних викликів на учасників освітнього процесу. Систематизовано сучасні педагогічні підходи (*trauma-informed*, резильєнс-орієнтований, інклюзивний, цифрово-безпечний) та оцінено їх потенціал у забезпеченні безпеки. Обґрунтовано методологічні засади інтеграції різних педагогічних підходів у єдину систему забезпечення безпеки. Розроблено структурно-функціональну модель забезпечення безпечного освітнього середовища, яка враховує багатовимірність загроз і адаптивність освітнього процесу. Визначено критерії, показники та рівні оцінювання ефективності безпечного освітнього середовища. Сформульовано практичні рекомендації для педагогів, адміністрацій закладів освіти та освітньої політики щодо впровадження безпечного освітнього середовища. **Висновки.** Підтверджено, що ефективність функціонування безпечного освітнього середовища значною мірою залежить від впровадження *trauma-informed* та резильєнс-орієнтованих практик, підготовленості педагогів до роботи в умовах підвищеного ризику та системності управлінських рішень у контексті освітніх реформ. Отримані результати можуть бути використані для розробки стратегій організації безпечного освітнього середовища у закладах

освіти, удосконалення програм підготовки педагогічних кадрів, а також формування ефективної освітньої політики в умовах воєнного стану.

Ключові слова: освіта, освітній процес, ризики, безпека, цифровізація, психологічна безпека, захист учасників освітнього процесу, ефективність.

Educational strategies for ensuring a safe learning environment amid military challenges and educational transformations

Vira Kupras,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director, Municipal educational institution "Special School 12" of the Dnipropetrovsk Regional Council", Dnipro, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0672-0431>

Liubov Kravets,

Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Docent of Department of Pedagogy, Psychology, and Social Work, Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagog, Kremenets, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-5704-3448>

Mykola Bortnyi,

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Radiology, Kharkiv National Medical University Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7811-3580>

***Abstract:** The significance of the research stems from current shifts in the learning sphere, driven by military demands and considerable overhauls in education. Disruption of the ongoing learning sequence, a rise in psychological strain for those involved in education, alongside the appearance of novel risks—*

*physical, informational, and societal—underscore the necessity to reconsider methods for structuring the learning surroundings. Under these circumstances, developing a secure educational setting gains particular importance. **Objective.** The goal of this research is to theoretically ground and construct a comprehensive framework of educational methods for guaranteeing a secure learning setting amidst military pressures and schooling transformations. **Methods.** The research used methods of analysis, synthesis, generalization, systematization, comparison, pedagogical observation, and modeling. **Results.** Conceptual frameworks for understanding the notion of a "secure learning setting" are examined. The particularities of the educational setting's operation amid military threats to those involved in schooling are established. Contemporary teaching methods (trauma-aware, resiliency-focused, inclusive, digitally protected) are organized, and their capacity to guarantee safety is evaluated. Guiding tenets for merging diverse instructional strategies into a unified safety framework are justified. A structural and functional blueprint for guaranteeing a secure educational setting is created, accounting for the multifaceted nature of dangers and the flexibility of the educational procedure. Metrics, data points, and degrees for evaluating the success of a safe educational setting are established. Actionable suggestions for educators, institutional management, and educational policy regarding the deployment of a safe educational setting are framed. **Conclusions.** It is confirmed that the impact of a secure learning environment largely relies upon the execution of trauma-aware and fortitude-focused methods, the readiness of educators to function amid elevated hazards, and the structural consistency of administrative choices within educational shifts. The findings achieved may be employed to construct plans for arranging a secure educational setting in scholastic establishments, enhance educator preparation curricula, and shape successful schooling guidelines during wartime.*

Keywords: *освіта, освітній процес, ризики, безпека, цифровізація, психологічна безпека, захист учасників освітнього процесу, ефективність.*

Постановка проблеми. Сучасний освітній простір функціонує в умовах глибоких трансформацій, зумовлених поєднанням воєнних викликів і системних освітніх реформ. Воєнний стан істотно змінює умови організації освітнього процесу: зростають ризики для фізичної безпеки учасників, посилюється психологічне навантаження, порушується стабільність освітнього середовища та ускладнюється доступ до якісної освіти. Водночас реформи освіти передбачають автономію закладів, цифровізацію та нові підходи до управління, що потребує переосмислення традиційних моделей забезпечення безпеки [1, с. 5].

У загальному вигляді проблема полягає в наявності суперечності між об'єктивною потребою у створенні безпечного, стабільного та психологічно комфортного освітнього середовища та недостатньою розробленістю цілісних педагогічних підходів, здатних ефективно функціонувати в умовах воєнних загроз і реформування освіти. Існуючі наукові підходи здебільшого розглядають окремі аспекти безпеки — фізичний, психологічний або організаційний — без їх системної інтеграції. Особливої уваги потребує питання розробки таких педагогічних стратегій, які б поєднували безпекову складову з якістю освітнього процесу, забезпечували адаптивність до кризових умов та сприяли формуванню стійкості (резильєнтності) всіх учасників освітнього процесу [2, с. 68]. Таким чином, виникає необхідність комплексного наукового осмислення та обґрунтування педагогічних підходів до забезпечення безпечного освітнього середовища, що й визначає проблематику даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні наукові дослідження свідчать про суттєве зростання інтересу до проблематики безпечного освітнього середовища в умовах війни, кризових ситуацій та цифрової трансформації освіти. У центрі уваги сучасних авторів перебувають питання

стійкості освітніх систем, психологічної безпеки, trauma-informed педагогіки, інклюзії та цифрових ризиків. Зокрема, С. Л. Лондар, О. С. Босенко, І. С. Гайдук підкреслюють, що освітні системи демонструють здатність до адаптації навіть за умов руйнування інфраструктури та масових переміщень населення. Водночас автори наголошують на зростанні психологічної вразливості учасників освітнього процесу та необхідності посилення підтримки дітей і педагогів [1, с. 5]. О. В. Матвієнко, Т. О. Олефіренко [2, с. 68] наголошували на необхідності впровадження trauma-informed педагогіки як ключового інструменту роботи з дітьми, які пережили воєнні травми. Д. Пустовойченко, М. Матківський, К. Петровська, І. Корнієва, О. Соломаха [3, с. 240] досліджували resilience української освіти, цифрову нерівність та психосоціальну підтримку під час війни. У межах психологічних досліджень Н. Твердохлібова, Н. Євтушенко встановили, що війна суттєво впливає на психоемоційний стан дітей і підлітків, підвищуючи рівень тривожності, стресу та посттравматичних реакцій. Це актуалізує потребу у системній психологічній підтримці в освітньому середовищі [4, с. 192].

О. Солошенко [5, с. 481] розглядає організацію безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану, підкреслюючи необхідність інноваційних моделей навчання та забезпечення фізичної безпеки. Ю. Луцук, Г. Циганок [6, с. 89] досліджували проблеми безпеки освітнього простору у контексті європейської інтеграції та психосоціальної підтримки здобувачів освіти. D. Mills, A. Schmid, D. Lewander, M. Gonnet, O. Lopatniuk, O. Demetska, O. Sorokina, A. Bolonska, R. Sunderwirth, S. Kivlehan, K. Murray та M. Niescierenko [7] розглядали підготовку фахівців до роботи з травмованими дітьми у воєнних умовах. Підкреслюється значення міждисциплінарної підготовки. Дослідження Ю. Заячук [8, с. 135] фокусується переважно на організаційних аспектах, залишаючи поза увагою психологічну безпеку студентів і викладачів. Також недостатньо розроблено інтеграцію різних

рівнів безпеки. В. Грешта, С. Шило, В. Корольков, Р. Куликовський, О. Каплієнко [9, с. 80] описували адаптаційні механізми університетів у період війни. Також значна увага приділяється проблемі цифрової трансформації освіти. Дослідження свідчать, що дистанційне навчання стало ключовим інструментом забезпечення безперервності освіти, однак водночас воно породжує нові ризики, зокрема цифрову нерівність, кіберзагрози та інформаційну вразливість.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростання кількості наукових досліджень, присвячених безпеці освітнього середовища, проблема залишається фрагментарно розробленою, особливо в контексті поєднання воєнних викликів та освітніх реформ. Наявні підходи здебільшого зосереджуються на окремих аспектах — фізичній безпеці, психологічній підтримці або організаційних механізмах — без їх системної інтеграції в єдину педагогічну концепцію. Недостатньо дослідженим залишається питання адаптації педагогічних підходів до умов тривалої нестабільності та невизначеності, коли освітній процес має функціонувати в ситуації постійних ризиків і змін. Водночас бракує науково обґрунтованих моделей, які б поєднували принципи *trauma-informed* підходу, розвитку резильєнтності та цифрової безпеки в єдиній системі забезпечення безпечного освітнього середовища [3, с. 240]. Окремою прогалиною є відсутність чітко визначених критеріїв і показників оцінювання ефективності безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану, що ускладнює моніторинг і управління цими процесами. Також недостатньо розкрито роль педагога як ключового суб'єкта формування безпечного освітнього простору в кризових умовах.

Отже, потребує подальшого наукового опрацювання проблема розробки інтегрованої моделі педагогічних підходів до забезпечення безпечного освітнього середовища, що враховує багатовимірність сучасних загроз і

забезпечує узгодження безпеки та якості освіти. Саме на подолання зазначених наукових прогалин і спрямоване дане дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування педагогічних підходів до забезпечення безпечного освітнього середовища в умовах воєнних викликів та освітніх реформ, а також визначення шляхів їх інтеграції в сучасну освітню практику.

Відповідно до поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

- уточнити сутність і структурні компоненти поняття «безпечне освітнє середовище» в сучасних умовах;
- проаналізувати вплив воєнних викликів та освітніх реформ на організацію освітнього процесу;
- обґрунтувати доцільність інтеграції різних педагогічних підходів у єдину модель забезпечення безпеки;
- окреслити практичні напрями впровадження результатів дослідження в освітню практику.

Сформульовані цілі відображають актуальність дослідження, оскільки спрямовані на вирішення проблеми забезпечення стабільного, адаптивного та психологічно безпечного освітнього середовища в умовах підвищених ризиків. Вони також визначають логічну структуру статті — від теоретичного аналізу до узагальнення практичних рекомендацій.

Дослідження спрямоване на формування науково обґрунтованих підходів, які можуть бути використані для підвищення ефективності освітнього процесу в кризових умовах та розвитку сучасної педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загострення проблеми безпеки освітнього середовища в умовах воєнних дій зумовлене суттєвим підвищенням рівня фізичних, психологічних та організаційних ризиків, які безпосередньо впливають на функціонування закладів освіти. Освітній процес

відбувається в умовах повітряних тривог, руйнування інфраструктури, вимушеного переміщення учасників освітнього процесу та нерівномірного доступу до навчальних ресурсів. Це призводить до порушення стабільності навчання, зниження його якості та ускладнення реалізації освітніх програм [4, с. 192]. Водночас значно зростає психологічне навантаження на учнів, студентів і педагогів, що проявляється у підвищеному рівні тривожності, стресу та емоційного виснаження. У таких умовах традиційні підходи до організації освітнього середовища виявляються недостатньо ефективними, оскільки не враховують комплексного характеру сучасних загроз. Воєнні дії актуалізують необхідність переосмислення поняття безпечного освітнього середовища та розробки нових педагогічних стратегій, здатних забезпечити не лише фізичний захист, а й психологічну стійкість та безперервність освітнього процесу [6, с. 89].

Вплив освітніх реформ на трансформацію підходів до безпеки проявляється у переосмисленні самої концепції безпечного освітнього середовища та розширенні її змісту від суто фізичного захисту до комплексної системи фізичної, психологічної, соціальної та цифрової безпеки. Сучасні реформи освіти, орієнтовані на децентралізацію, автономію закладів освіти та підвищення їхньої відповідальності за результати діяльності, змінюють механізми управління безпекою та вимагають більш гнучких і адаптивних рішень на рівні закладу освіти [10].

Важливим чинником трансформації є також цифровізація освітнього процесу, що актуалізує питання кібербезпеки, захисту персональних даних та формування медіаграмотності учасників освітнього процесу. Водночас впровадження компетентнісного підходу та орієнтація на індивідуальну освітню траєкторію здобувачів освіти вимагають створення безпечного середовища, яке враховує психологічні потреби та забезпечує підтримку вразливих категорій учнів. Освітні реформи виступають каталізатором змін у

підходах до безпеки, перетворюючи її на інтегральну складову якості освіти та стратегічний напрям розвитку сучасної освітньої системи [7].

У сучасній педагогічній науці поняття «безпечне освітнє середовище» розглядається як багатовимірна категорія, зміст якої формується на перетині педагогічних, психологічних, соціальних та правових підходів. Його базове нормативне визначення в українському законодавстві трактує безпечне освітнє середовище як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, психологічної та моральної шкоди, а також гарантують дотримання санітарних, протипожежних, кібербезпекових та інших норм [11].

З метою систематизації наукових підходів до трактування поняття «безпечне освітнє середовище» та виявлення їхніх особливостей в умовах воєнних викликів і освітніх реформ доцільно здійснити їх узагальнене порівняння. Аналіз різних теоретичних підходів дає змогу простежити еволюцію наукових уявлень — від нормативно-правового розуміння безпеки як дотримання встановлених вимог до інтегративного підходу, що охоплює фізичні, психологічні, соціальні та цифрові аспекти функціонування освітнього середовища [9, с.80]. Нижче подано узагальнену характеристику основних теоретичних підходів, їх змістових акцентів та обмежень, що дозволяє більш чітко визначити сучасний стан розробленості проблеми та окреслити напрями її подальшого наукового розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Теоретичні підходи до трактування поняття «безпечне освітнє середовище»

Підхід	Зміст	Ключові акценти
Нормативно-правовий	Безпечне освітнє середовище як сукупність умов, що відповідають державним стандартам і нормам безпеки	Формалізованість, недостатня увага до психологічних і кризових аспектів
Психолого-педагогічний	Середовище як простір психологічного комфорту та емоційної підтримки	Недостатня врахованість організаційних і воєнних

Соціально-педагогічний	Безпека як результат взаємодії школи, сім'ї та громади	ризиків Інклюзія, соціальна підтримка, рівний доступ до освіти
Системно-діяльнісний	Безпека як результат функціонування цілісної педагогічної системи	Управління, організація, педагогічні технології, взаємодія суб'єктів
Ризик-орієнтований	Безпечне середовище як система виявлення, оцінювання та мінімізації загроз	Аналіз ризиків, превенція, кризове реагування
Цифрово-безпечний (сучасний)	Середовище, захищене від кіберзагроз і інформаційних ризиків	Кібербезпека, медіаграмотність, захист даних
Інтегративний (сучасний синтетичний)	Комплексна система фізичної, психологічної, соціальної та цифрової безпеки	Резильєнтність, безперервність освіти, адаптивність у кризових умовах

Джерело: сформовано авторами на основі [3, с.240 ; 6, с. 89; 8, с. 135]

Сучасне розуміння безпечного освітнього середовища еволюціонує від нормативного та локального підходів до інтегративної моделі, яка враховує воєнні ризики, цифровізацію та необхідність забезпечення стійкості освітньої системи. Найбільш перспективним є саме інтегративний підхід, оскільки він дозволяє поєднати фізичну, психологічну, соціальну та інформаційну безпеку в єдину педагогічну систему [12]. Таким чином, безпечне освітнє середовище в умовах воєнних ризиків і освітніх трансформацій — це інтегрована система педагогічних, організаційних, психологічних і цифрових умов, яка забезпечує захист фізичного і психічного здоров'я учасників освітнього процесу, гарантує безперервність і якість освіти в умовах підвищеної небезпеки та сприяє розвитку їхньої стійкості й адаптивності. Освітнє середовище в умовах воєнного стану зазнає глибокої трансформації, що істотно ускладнює реалізацію основних завдань освіти. Воєнні дії створюють системні загрози функціонуванню закладів освіти, змінюють характер взаємодії між учасниками освітнього процесу та актуалізують нові педагогічні виклики, пов'язані з безпекою, доступністю та якістю навчання [10].

Однією з ключових проблем є дестабілізація освітнього процесу, яка

проявляється у порушенні його безперервності, переході між очними, дистанційними та змішаними форматами навчання, а також у втраті сталих організаційних умов. Часті повітряні тривоги, вимушені переміщення закладів освіти, руйнування інфраструктури та відсутність стабільного доступу до освітніх ресурсів негативно впливають на якість навчання та ускладнюють досягнення освітніх результатів. У таких умовах освітній процес набуває фрагментарного характеру, що потребує гнучких педагогічних рішень і нових моделей організації навчання [13, с.32].

Важливою педагогічною проблемою є зростання рівня психологічної травматизації учнів, студентів і педагогів. Постійний вплив стресових факторів — загроза життю, втрата близьких, вимушене переселення, нестабільність життєвих умов — призводить до підвищення рівня тривожності, емоційного виснаження та зниження навчальної мотивації. У цих умовах освітній процес потребує не лише передачі знань, а й забезпечення психологічної підтримки, формування стійкості (резильєнтності) та створення безпечного емоційного середовища. Ще однією суттєвою проблемою є нерівність доступу до освіти, яка посилюється внаслідок воєнних дій. Частина здобувачів освіти позбавлена можливості повноцінно навчатися через руйнування закладів освіти, відсутність технічних засобів, перебування в зоні бойових дій або вимушену міграцію [1, с. 5]. Це призводить до освітніх втрат, зниження рівня навчальних досягнень та поглиблення соціальної нерівності. У таких умовах особливої актуальності набуває забезпечення інклюзивності та гнучкості освітніх систем.

Сучасні освітні реформи суттєво трансформують підходи до розуміння та забезпечення безпеки в освітньому середовищі. Якщо раніше безпека переважно трактувалася як дотримання формальних норм і стандартів, то в умовах реформування освіти вона набуває системного, інтегративного характеру та стає складовою якості освітнього процесу. Особливої ваги

набувають такі напрями змін, як автономія закладів освіти, цифровізація навчання та трансформація ролі педагога [3, с. 240]. Посилення автономії закладів освіти змінює підходи до управління безпекою, переносючи значну частину відповідальності на рівень конкретного закладу. Це передбачає необхідність самостійного формування внутрішніх політик безпеки, розробки локальних протоколів реагування на кризові ситуації та адаптації освітнього процесу до умов ризику. З одного боку, це підвищує гнучкість системи освіти, з іншого — вимагає від адміністрацій і педагогічних колективів нових управлінських і організаційних компетентностей у сфері безпеки [12].

Цифровізація освітнього процесу є одним із ключових чинників трансформації безпекової парадигми. Вона забезпечує безперервність навчання в умовах кризових ситуацій, однак водночас породжує нові ризики, зокрема кіберзагрози, витік персональних даних, інформаційний вплив та нерівність доступу до цифрових ресурсів. У цьому контексті безпека розширюється до поняття цифрової безпеки, що включає формування медіаграмотності, критичного мислення та навичок відповідальної поведінки в онлайн-середовищі [5, с.481]. Сучасні освітні реформи змінюють традиційну роль учителя, перетворюючи його з носія знань на фасилітатора освітнього процесу та ключового суб'єкта формування безпечного середовища. Учитель виконує функції не лише організатора навчання, а й модератора психологічного клімату, підтримки емоційної стабільності учнів та раннього виявлення ризиків. Особливо в умовах воєнних викликів педагог стає важливою ланкою забезпечення психологічної безпеки та формування стійкості учасників освітнього процесу [10].

Функціонування освітнього середовища в умовах воєнних викликів набуває кризового характеру та визначається постійною дією множинних загроз, що одночасно впливають на фізичний, психологічний, соціальний і цифровий виміри освітнього процесу. Це зумовлює необхідність

переосмислення традиційних педагогічних моделей та формування адаптивних механізмів забезпечення безпеки й безперервності освіти (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив загроз на функціонування освітнього середовища в умовах воєнних викликів

Тип загроз	Прояви в освітньому середовищі	Вплив на учасників освітнього процесу	Педагогічні наслідки
Фізичні	Обстріли, руйнування закладів освіти, перебої з укриттями, вимушене переміщення	Ризик для життя і здоров'я, переривання навчання, нестабільність присутності	Перехід до дистанційного/змішаного навчання, потреба в кризовому управлінні
Психологічні	Хронічний стрес, тривожність, емоційне виснаження, травматичний досвід	Зниження концентрації, мотивації, емоційна нестабільність	Необхідність психолого-педагогічної підтримки, розвиток резильєнтності
Соціальні	Руйнування колективів, вимушена міграція, розрив соціальних зв'язків	Соціальна ізоляція, нерівність освітніх можливостей, адаптаційні труднощі	Посилення інклюзивних практик, підтримка інтеграції учнів
Цифрові	Кіберзагрози, дезінформація, нерівний доступ до технологій, технічні збої	Втрата доступу до навчання, інформаційна вразливість	Формування цифрової грамотності, посилення кібербезпеки

Джерело: сформовано авторами на основі [13, с. 32; 14, с. 102]

Всі типи загроз взаємопов'язані та мають кумулятивний ефект, який посилює нестабільність освітнього середовища. Це зумовлює потребу в інтегрованій системі педагогічних рішень, спрямованих на забезпечення безпеки, безперервності та психологічної підтримки освітнього процесу. Освітнє середовище в умовах воєнних викликів функціонує як складна багаторівнева система, що одночасно зазнає впливу фізичних, психологічних, соціальних і цифрових загроз. Це визначає необхідність комплексного підходу до його організації, орієнтованого на забезпечення безпеки, адаптивності та стійкості освітнього процесу [3, с. 240].

Сучасні виклики, пов'язані з воєнними діями, цифровізацією освіти та

реформуванням освітньої системи, зумовлюють необхідність переосмислення традиційних моделей безпеки в освіті. У цьому контексті формується низка педагогічних підходів, кожен із яких робить внесок у забезпечення безпечного освітнього середовища, однак має різний рівень ефективності та обмеження. Кожен із підходів акцентує увагу на окремому вимірі безпеки — психологічному, соціальному, цифровому чи інтегрованому, що потребує їх узгодження в межах єдиної педагогічної стратегії [6, с. 89]. Нижче подано їхній змістовий аналіз та оцінку потенціалу (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльний аналіз сучасних педагогічних підходів до забезпечення безпеки освітнього середовища

Педагогічний підхід	Зміст	Вимір безпеки	Педагогічний потенціал
Травма-інформаційний	Врахування травматичного досвіду, емоційна підтримка, формування довіри	Психологічний	Стабілізація психоемоційного стану, підвищення навчальної мотивації
Резильєнс-орієнтований	Розвиток стресостійкості, адаптивність, підтримка саморегуляції	Психологічний, соціальний	Формування здатності до подолання кризових ситуацій, довгострокова стійкість
Інклюзивний	Індивідуалізація навчання, підтримка вразливих груп, рівний доступ	Соціальний	Зменшення освітньої нерівності, інтеграція різних груп
Цифрово-безпечний	Захист даних, кібербезпека, розвиток медіаграмотності	Цифровий	Забезпечення безпечного дистанційного навчання, протидія інформаційним загрозам
Комплексний безпековий	Інтеграція фізичної, психологічної, соціальної та цифрової безпеки	Інтегрований	Системне забезпечення безпеки, підвищення ефективності освітнього процесу

Джерело: сформовано авторами на основі [15, с. 81; 16, с. 65]

Кожен підхід має власну сферу ефективності, однак лише їх інтеграція

забезпечує цілісну модель безпечного освітнього середовища. Найвищий потенціал демонструє комплексний підхід, який поєднує різні аспекти безпеки та дозволяє адекватно реагувати на сучасні воєнні й соціальні виклики. Найбільш ефективним у сучасних умовах є комплексний безпековий підхід, який інтегрує елементи trauma-informed, резильєнс-орієнтованого, інклюзивного та цифрово-безпечного підходів. Саме така інтеграція дозволяє забезпечити не лише фізичну безпеку, але й психологічну стабільність, соціальну справедливість та цифрову захищеність учасників освітнього процесу [12].

Складність і багатовимірність сучасних викликів, пов'язаних із воєнними загрозами, цифровою трансформацією освіти та соціальною нестабільністю, зумовлюють необхідність переходу від фрагментарного застосування окремих педагогічних підходів до їх інтеграції у цілісну систему. Така інтеграція має ґрунтуватися на чітко визначених методологічних засадах, що забезпечують узгодженість, ефективність і адаптивність педагогічних рішень [14, с. 102].

Передусім ключовим є системний підхід, який дозволяє розглядати безпеку освітнього середовища як комплекс взаємопов'язаних елементів — фізичного, психологічного, соціального та цифрового. У межах цього підходу кожен педагогічний інструмент (trauma-informed, резильєнс-орієнтований, інклюзивний, цифрово-безпечний) виступає не як ізольована практика, а як складова єдиної безпекової системи. Системність забезпечує узгодження цілей, ресурсів і результатів, а також дозволяє уникнути дублювання або суперечностей між різними підходами [17, с. 1].

Другим методологічним орієнтиром виступає комплексний (інтегративний) підхід, що передбачає поєднання різних аспектів безпеки в єдиному педагогічному просторі. Він базується на ідеї взаємодоповнюваності: trauma-informed підхід забезпечує психологічну стабільність, резильєнс-

орієнтований — розвиток адаптивності, інклюзивний — соціальну справедливість, цифрово-безпечний — захист інформаційного середовища. Інтеграція цих підходів формує цілісну модель безпеки, здатну реагувати на комплексні ризики [13, с. 32]. Важливою засадою є особистісно орієнтований підхід, який фокусує увагу на індивідуальних потребах, можливостях і досвіді кожного учасника освітнього процесу. У контексті воєнних викликів це означає врахування травматичного досвіду, соціального статусу, рівня доступу до ресурсів і психологічного стану здобувачів освіти. Такий підхід забезпечує гуманізацію освітнього середовища та підвищує його безпекову ефективність.

Не менш значущим є адаптивно-варіативний підхід, який передбачає гнучкість освітніх практик і можливість їх оперативної модифікації відповідно до змінних умов. В умовах воєнного стану це проявляється у переході між очною, дистанційною та змішаною формами навчання, а також у використанні різних моделей підтримки учнів і педагогів. Додатково інтеграцію забезпечує синергетичний підхід, що розглядає взаємодію різних педагогічних компонентів як джерело нової якості системи [17, с. 1]. У результаті поєднання окремих підходів виникає ефект, який перевищує суму їхніх окремих можливостей: забезпечується не лише захист, а й розвиток освітнього середовища як стійкої та саморегульованої системи.

Методологічні засади інтеграції педагогічних підходів до забезпечення безпеки освітнього середовища базуються на системності, комплексності, особистісній орієнтації, адаптивності та синергетичності. Їх поєднання дозволяє сформувати ефективну, гнучку та стійку модель безпеки, здатну адекватно реагувати на сучасні воєнні та соціальні виклики й забезпечувати якісне функціонування освітнього процесу [4, с. 192].

Актуалізація проблеми забезпечення безпечного освітнього середовища в умовах воєнних викликів, соціальної нестабільності та стрімкої цифровізації

зумовлює потребу у створенні цілісної науково обґрунтованої моделі, здатної відобразити складну природу сучасних загроз і механізми їх подолання. Освітнє середовище сьогодні функціонує під впливом багатьох чинників — фізичних (воєнна небезпека, руйнування інфраструктури), психологічних (стрес, травматизація), соціальних (міграція, розрив соціальних зв'язків) і цифрових (кіберзагрози, інформаційні ризики), що потребує системного й інтегрованого підходу до його організації [18, с. 471].

У цих умовах особливого значення набуває розроблення структурно-функціональної моделі, яка дозволяє не лише систематизувати складові безпеки освітнього середовища, а й визначити їх функціональні зв'язки, механізми взаємодії та адаптації до змінних умов. Така модель має враховувати багатовимірність загроз, забезпечувати гнучкість освітнього процесу та інтегрувати сучасні педагогічні підходи, орієнтовані на підтримку, розвиток і захист учасників освітнього процесу [2, с. 68]. Запропонована структурно-функціональна модель виступає теоретичною основою для формування ефективної системи забезпечення безпеки, що поєднує організаційні, педагогічні та ресурсні компоненти, і спрямована на створення стійкого, адаптивного та безпечного освітнього середовища в умовах сучасних викликів (рис. 1).

Рисунок 1

Структурно-функціональна модель забезпечення безпечного освітнього середовища

Джерело: авторська розробка

Запропонована структурно-функціональна модель відображає інтегрований підхід до забезпечення безпеки освітнього середовища, враховує багатовимірність сучасних загроз і забезпечує адаптивність освітнього процесу. Її реалізація сприятиме формуванню стійкої освітньої системи, здатної ефективно функціонувати в умовах воєнних і соціальних викликів [7].

Оцінювання ефективності безпечного освітнього середовища потребує системного підходу, що враховує його багатовимірність і включає фізичний, психологічний, соціальний та цифровий компоненти. Відповідно, доцільно визначити сукупність критеріїв, які відображають ключові параметри безпеки, а також конкретні показники їх прояву та рівні сформованості (табл. 4).

Таблиця 4

Критерії, показники та рівні оцінювання ефективності безпечного освітнього середовища

Критерій	Показники	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Фізична безпека	Наявність укриттів, дотримання норм безпеки, організація евакуації	Повна відповідність нормам, чіткі алгоритми дій, регулярні тренування	Часткове дотримання норм, епізодичні заходи	Відсутність системи безпеки, порушення норм
Психологічна безпека	Емоційний стан учнів, рівень тривожності, наявність підтримки	Стабільний психоемоційний клімат, функціонують служби підтримки	Періодичні прояви стресу, обмежена підтримка	Високий рівень тривожності, відсутність психологічної допомоги
Соціальна безпека	Рівень взаємодії, відсутність булінгу, інклюзивність	Толерантне середовище, активна підтримка всіх груп	Поодинокі конфлікти, часткова інтеграція	Конфліктність, прояви дискримінації
Цифрова безпека	Захист даних, доступ до ресурсів, медіаграмотність	Високий рівень цифрової грамотності, захищені системи	Частковий захист, нерівний доступ	Низька цифрова безпека, ризики витоку даних
Адаптивність освітнього процесу	Гнучкість навчання, використання змішаних форматів	Висока гнучкість, швидка адаптація до змін	Обмежена адаптивність	Відсутність адаптації
Рівень управління безпекою	Наявність стратегії, моніторинг, координація	Системне управління, регулярний контроль	Часткове управління	Відсутність системного підходу

Джерело: сформовано авторами на основі

Система критеріїв і показників дозволяє здійснювати комплексну оцінку ефективності безпечного освітнього середовища. Визначені рівні (високий, середній, низький) дають можливість не лише фіксувати стан безпеки, а й виявляти проблемні зони та коригувати освітню діяльність. Такий підхід сприяє підвищенню якості управління безпекою та формуванню стійкого освітнього середовища в умовах воєнних викликів [8, с. 135]. Практичні рекомендації щодо впровадження безпечного освітнього середовища доцільно розглядати на трьох взаємопов'язаних рівнях: педагогічному, управлінському та рівні освітньої політики.

На рівні педагогічної діяльності вчителям і викладачам рекомендується систематично застосовувати *trauma-informed* підхід, який передбачає врахування психоемоційного стану здобувачів освіти, особливо в умовах воєнних дій. Важливо створювати в освітньому процесі атмосферу психологічної безпеки, довіри та підтримки, уникати надмірного стресового навантаження та забезпечувати передбачуваність навчальних ситуацій. Окрему увагу слід приділяти розвитку резильєнтності учнів через формування навичок саморегуляції, подолання стресу та адаптації до змін. Також доцільним є інтегрування елементів цифрової та медіаграмотності, що сприяє підвищенню рівня захисту в інформаційному середовищі [2, с. 68].

На рівні адміністрації закладів освіти необхідно забезпечити розробку та регулярне оновлення внутрішніх протоколів безпеки, які регламентують дії учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. Важливим є створення належної інфраструктури безпеки, зокрема наявність укриттів, чітко визначених маршрутів евакуації та технічного забезпечення. Адміністрації закладів освіти мають організовувати системну психологічну підтримку для учнів і педагогів, впроваджувати гнучкі форми навчання (очну, дистанційну, змішану) залежно від рівня загроз, а також здійснювати постійний моніторинг стану безпеки освітнього середовища. Окремим

завданням є підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері кризового реагування та безпекових компетентностей [5, с. 481].

На рівні освітньої політики держави доцільно сформувати цілісну національну стратегію забезпечення безпечного освітнього середовища, яка б інтегрувала фізичну, психологічну, соціальну та цифрову безпеку. Необхідним є нормативно-правове закріплення стандартів безпеки в умовах воєнного стану та кризових ситуацій, а також належне фінансове забезпечення модернізації освітньої інфраструктури. Важливим напрямом є розвиток програм психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу, подолання освітніх втрат, а також формування системи цифрової безпеки та медіаграмотності. Крім того, державна політика має сприяти підготовці педагогічних кадрів до роботи в умовах ризиків і невизначеності [17, с.1]. Реалізація зазначених рекомендацій дозволить сформувати цілісну, багаторівневу систему безпечного освітнього середовища, здатну забезпечити не лише фізичний захист, але й психологічну стійкість, соціальну інтеграцію та цифрову безпеку всіх учасників освітнього процесу.

Висновки. У межах проведеного дослідження було проаналізовано педагогічні підходи до забезпечення безпечного освітнього середовища в умовах воєнних викликів та освітніх реформ. Отримані результати свідчать, що безпечне освітнє середовище слід розглядати як багаторівневу систему, яка одночасно охоплює фізичний захист, психологічну підтримку, соціальну інтеграцію та цифрову безпеку. Встановлено, що в умовах воєнного стану відбувається суттєве ускладнення функціонування освіти, що проявляється у порушенні стабільності навчального процесу, зростанні психоемоційного навантаження та нерівномірності доступу до освітніх ресурсів.

Сучасні педагогічні підходи (trauma-informed, резильєнс-орієнтований, інклюзивний, цифрово-безпечний та комплексний) не лише доповнюють один одного, але й у поєднанні формують цілісну систему забезпечення безпеки.

Найбільш ефективною є їх інтеграція, яка дозволяє враховувати багатовимірність загроз і забезпечувати адаптивність освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Londar S., Bosenko O., Gaiduk I. Ensuring the resilience of ukrainian education during the war as an experience for improving the education systems in the eu countries. *Освітня аналітика України*. 2024. № 6 (32). С. 5-25. DOI: 10.32987/2617-8532-2024-6-5-25

2. Матвієнко О. В., Олефіренко Т.О. Розвиток постконфліктної освіти в Україні: системний аналіз та інноваційні підходи в професійній підготовці майбутніх педагогів та психологів. *Освітньо-науковий простір*. 2025. Випуск 8 Том 2. С. 68-79. DOI 10.31392/ONP.2786-6890.8(1)/2.2025.06

3. Pustovoichenko D., Matkivskyi M., Petrovska K., Kornieva I., Solomakha O. Education and Resilience in the Context of War: Challenges and Solutions in Ukraine. *Futurity Education*. 2024. №4(4). С. 240–256. DOI: <https://doi.org/10.57125/FED.2024.12.25.16>

4. Tverdokhliebova N., Yevtushenko N. Creation of a Safe Educational Environment for Ukrainian Youth During War Conditions. *Educational Challenges*. 2024. № 29(1). С. 192-203. DOI: <https://doi.org/10.34142/2709-7986.2024.29.1.13>

5. Солошенко О. Безпечне освітнє середовище як вимога сучасного освітнього процесу в умовах війни. *Освіта збереже Україну!* : матеріали III Всеукраїнських Прокопенківських читань, (м. Харків, 10 черв. 2024 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін. Харків, 2024. С. 481–485. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/18007> (дата звернення: 17.04.2026)

6. Луцук Ю., Циганок Г. Орієнтування в безпечному навчальному просторі в українській вищій освіти у умовах війни: визначення проблем і пошук рішень. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського*

освітнього простору. 2024. Випуск 92. №I (2). С. 89-101. URL: <https://doi.org/10.38014/osvita.2023.92.08>(дата звернення: 17.04.2026)

7. Mills D., Schmid A., Lewander D., Gonnet M., Lopatniuk O., Demetska O., Sorokina O., Bolonska A., Sunderwirth R., Kivlehan S., Murray K., Niescierenko M. Expanding trauma education during war: pediatric trauma fundamentals training in Ukraine. *Front. Public Health*. 2024. 12:1448075. doi: 10.3389/fpubh.2024.1448075

8. Zayachuk Y. Ensuring quality higher education in Ukraine in times of war. *Journal of Adult and Continuing Education*. 2025. № 31(1). С. 135-159. URL: <https://doi.org/10.1177/14779714241270254> (дата звернення: 17.04.2026)

9. Greshta V., Shylo S., Korolkov V., Kulykovskiy R., Kapliienko O. Universities in times of war: Challenges and solutions for ensuring the educational process. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. № 21(2-si). Pp. 80-86. doi:10.21511/ppm.21(2-si).2023.10

10. Learning amid war: How UNESCO makes Ukrainian schools safer for children and teachers. 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/learning-amid-war-how-unesco-makes-ukrainian-schools-safer-children-and-teachers> (дата звернення: 17.04.2026)

11. Термін «Безпечне освітнє середовище». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/46033> (дата звернення: 17.04.2026)

12. Błaszczyk, M., Kovalisko, N., Pieńkowski, P. *et al.* Coping with adversity: mechanisms of resilience in Ukrainian universities during the Russian-Ukrainian War—a perspective from Lviv University students. *High Educ*. 2025. URL: <https://doi.org/10.1007/s10734-025-01506-z> (дата звернення: 17.04.2026)

13. Сербенюк С.О. Стійкість та сталий розвиток у діяльності вищого навчального закладу. *Закон та безпека*. 2024. № 95(4). С. 32–46. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.4.03>

14. Gurevych R., Koval M., Lytvyn A., Kusiya M., Opushko N. Ensuring Safe

Learning in Institutions with Specific Conditions during Wartime in Ukraine: From Global Practices to a Contextualized Model. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2025. № 17(2). С. 102-125. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/17.2/975> (дата звернення: 17.04.2026)

15. Zozulak O., Bashuryn N. Safety and quality of higher education during wartime as seen by the participants in the educational process. *IJOLS*. 2023. vol. 16, no. 4 (Special Issue). pp. 81-120. URL: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.5503> (дата звернення: 17.04.2026)

16. Головатенко Т.Ю. Освітлогічний вимір концепту «травмаінформований підхід» у системі професійної підготовки вчителів початкових класів. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 8(26). С. 65-77. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)-65-77](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26)-65-77) (дата звернення: 17.04.2026)

17. Слюсаревський М., Григоровська Л. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. №4(1). С. 1-7. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4129> (дата звернення: 17.04.2026)

18. Фроленкова Н., Купіна, І. Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022. №7(12). С. 471–482. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7\(12\)-471-482](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7(12)-471-482) (дата звернення: 17.04.2026)